

# **BOLALARGA HARAKATLI O'YINLARNI O'RGATISH SHARTLARI VA USULLARI**

**Lutfullayev Bunyod Ismatovich**

Jizzax davlat pedagogika universiteti Ijtimoiy-gumanitar fanlarda masovafiy ta'lim  
kafedrası o'qituvchisi

Gmail: [fayzulla01@gmail.com](mailto:fayzulla01@gmail.com)

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni harakatli o'yinlar va sport bilan shug'illanirish orqali o'zini namoyon qilish, mustaqillik, ijodkorlik, o'zini o'zi tasdiqlash qobiliyatini rivojlantirishni rag'batlantirish hamda turli motorli ko'nikmalarni egallash va takomillashtirishga yordam berishi, jismoniy tayyorgarligini oshirishi va vosita faoliyatining sifat va miqdoriy jihatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini isbotlash.

**Kalit so'zlar:** ochiq o'yin, syujet, o'zgaruvchan mazmun, qoidalar, jismoniy faollik, motorli o'yin vazifalari, ijodkorlik, o'yin holati, bolalar munosabatlari, sport mashqlari, sport o'yinlari, fazoda orientatsiya, chang'i, suzish, suvga chidamlilik, soddalashtirilgan qoidalar, texnik elementlar o'yinlar, o'yin maydonchasi.

## **ТРЕБОВАНИЯ И МЕТОДЫ ОБУЧЕНИЯ АКТИВНЫМ ИГРАМ ДЛЯ ДЕТЕЙ**

**Лутфуллаев Бунёд Исматович**

Джизакский государственный педагогический университет Преподаватель  
кафедры массового образования социально-гуманитарных дисциплин.

Gmail: [fayzulla01@gmail.com](mailto:fayzulla01@gmail.com)

**Аннотация:** В данной статье обсуждается развитие детей школьного возраста через участие в активных играх и спорте, акцентируя важность развития их самовыражения, независимости, творческих способностей и способности к самоутверждению. Также рассматривается способствование приобретению и совершенствованию разнообразных моторных навыков, улучшение физической подготовки и демонстрация положительного

воздействия на качественные и количественные аспекты физической активности.

**Ключевые слова:** открытая игра, сюжет, переменный контент, правила, физическая активность, задачи моторных игр, творчество, игровая ситуация, детские отношения, спортивные упражнения, спортивные игры, фазовая ориентация, бег, прыжки, плавание, водная выносливость, упрощенные правила, технические элементы игр, игровая площадка.

## **TEACHING CONDITIONS AND METHODS FOR ACTIVE GAMES FOR CHILDREN**

Lutfullayev Bunyod Ismatovich

is a lecturer at the Department of Mass Education in Social-Humanitarian Subjects, Jizzakh State Pedagogical University

Gmail: [fayzulla01@gmail.com](mailto:fayzulla01@gmail.com)

**Abstract:** This article discusses the development of school-age children through engagement in active games and sports, emphasizing the enhancement of their self-expression, independence, creativity, and self-affirmation capabilities. It also promotes the acquisition and refinement of various motor skills, the improvement of physical fitness, and demonstrates the positive impact on the quality and quantity aspects of physical activity.

**Key words:** open play, plot, dynamic content, rules, physical activity, motor game tasks, creativity, game situation, child relationships, sports exercises, sports games, phase orientation, running, jumping, swimming, water endurance, simplified rules, technical elements of games, playground.

### **KIRISH.**

Maktabgacha ta'lim muassasasida harakatli o'yin jismoniy tarbiyaning ajralmas vositasidir. Bolalar o'yindan zavqlanishadi va "mushak quvonchini" his qilishadi. O'yinning hissiy foni katta jismoniy faoliyatga erishishga imkon beradi. Bu turli motorli ko'nikmalarni egallash va takomillashtirishga yordam beradi, ishtirokchilarning jismoniy tayyorgarligini oshiradi va vosita faoliyatining sifat va

miqdoriy jihatlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ochiq havodagi o'yinlar organizmning a'zolari va tizimlarining funktsional rivojlanishini faollashtiradi, turli analizatorlar, asab jarayonlari funktsiyalarini yaxshilashni rag'batlantiradi, qo'zg'alish va tormozlash jarayonlari o'rtasidagi muvozanatni saqlashga yordam beradi.

Harakatli o'yinlarda bolaning shaxsiy rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar mavjud. Maqsadli o'qitish ta'siriga ega ochiq o'yinlar, vosita qobiliyatlarini tarbiyalash bilan bir qatorda o'zini namoyon qilish mustaqillik, ijodkorlik, o'zini o'zi tasdiqlash qobiliyatini rivojlantirishni rag'batlantiradi. Birgalikda o'yin faoliyati olani hayotda ko'pincha barqaror bo'lib chiqadigan va ko'pincha shaxsning umumiy yo'nalishini oldindan belgilab beradigan qiymat yo'nalishlariga dastlabki yo'nalish beradi. Mobil o'yinlarning, umuman o'yinlarning paydo bo'lishi uzoq o'tmishda ildiz otgan. Tarixan har bir xalq o'ziga xos milliy o'yinlarini jamlagan. Ular o'yinchilarning butun guruhlarini faol vosita faoliyatiga jalb qildilar. Qoida tariqasida ko'chada olib borildilar, buning natijasida ular davolanishning muhim vositasiga aylandi.

### **ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA.**

Ochiq o'yinlarni tashkil etish va boshqarish usuli zamonaviy mualliflarning asarlarida ochib berilgan. A.I. Bykova, T.I. Osokina, E.A. Timofeeva, N.V. Potexin, E.Ya. Stepanenkova bolalarning jismoniy va aqliy rivojlanishi uchun ochiq havoda o'ynaladigan o'yinlarning muhimligini ta'kidlaydi, o'yin faoliyati tufayli bola makon va ob'ektiv haqiqatni o'zlashtirganini ko'rsatadi. Olimlarning asarlari maktabgacha yoshdagi bolalar uchun ochiq o'yinlarning turli tasniflarini taqdim etadi. O'yinlar bolalarni tashkil qilish printsipiga ko'ra yakka va jamoaviy o'yinlarga bo'linadi; Yosh printsipi bo'yicha esa kichik, o'rta, katta maktabgacha yoshdagi o'yinlar; Harakat turlari bo'yicha yugurish, sakrash, muvozanat, uloqtirish, toqqa chiqish bilan o'yinlar; Vosita qobiliyatlari bo'yicha tezlik-kuch qobiliyatlari, tezlik, chidamlilik, epchillikni rivojlantiruvchi o'yinlar; Harakatlarning intensivligi darajasiga ko'ra yuqori, o'rta, past harakatchanlik o'yinlari; Mazmuni xususiyatlariga ko'ra qoidalarga ega mobil o'yinlar: syujetli va

syujetsiz; Sport o'yinlarining elementlari: basketbol, futbol, xokkey, badminton va boshqalar.

Bolaning motorli ko'nikmalarini rivojlantirish uchun eng muhim narsa ochiq o'yinlar mazmunining xususiyatlariga asoslangan tasnifdir. Bolalar bog'chalari amaliyotida qoidalar (syujet va syujetsiz) bilan ochiq o'yinlar keng tarqalgan. Ushbu turdagi o'yinlar uchun xarakterli xususiyat shundaki, ular bolalar tajribasi, ularning atrofdagi hayot haqidagi bilimlari asosida qurilgan. Syujetning rivojlanishi uchun asos - tanish tasvirlar (quyonlar, hayvonlar, qushlar va boshqalar), odamlar hayotidan epizodlar, tabiat hodisalari. O'yinda bola ularga taqlid qiladi. Syujetsiz o'yinlarda syujetni o'ynash bilan bog'liq bo'lmagan motorli o'yin vazifalari mavjud, ularda o'yin harakatlari mavjud emas. Har bir bola mustaqillik, tezlik va epchillikni talab qiladigan muayyan vosita vazifasini bajaradi. Syujetli va syujetsiz ochiq o'yinlardan kompleks foydalanish ularni mohirona boshqarishni ta'minlaydi [1,2,3,4]. Ochiq havoda o'yinni tashkil qilishda pedagogning kasbiy tayyorgarligi, uning pedagogik uzoqni ko'ra bilishi alohida ahamiyatga ega. Bolada o'yinga qiziqish uyg'otish, o'qituvchi bolalarning rivojlanishidagi muhim omillarni, bilim, ko'nikma va odatlardagi haqiqiy o'zgarishlarni sezishi va ta'kidlashi kerak. U o'yinni to'g'ri tanlashga katta e'tibor beradi: u o'tkaziladigan vaqt va joyni, o'yinchilarning sonini, ularning motor tajribasini hisobga oladi. Pedagogik kuzatish o'qituvchiga o'yinni boshqarish, bolalarning harakatchan xatti-harakatlarini tuzatish uchun zarur usullarni tanlash imkonini beradi. Birinchi kichik guruhda o'yinlar oddiy va qulay syujet bilan o'ynaladi.

O'yin qahramonlari bolalarga yaxshi tanish (mushuk, sichqon, qushlar). Bolalar ular bilan hayotda uchrashgan yoki ertaklar, rasmlar yordamida tanishgan. O'yinda bolalarni harakat jarayoni o'ziga jalb qiladi: yugurish, ushlash, otish. Harakatlarning rivojlanishini boshqarish bu erda syujet yordamida amalga oshiriladi, bu butunlay tarbiyachining ijodiga bog'liq. O'yinda barcha bolalar bir xil rollarni bajaradilar, har bir bola esa o'z harakat qobiliyatiga qarab individual harakat qiladi. Xuddi shu harakat turli vaziyatlarda amalga oshiriladi. O'yin

davomida kattalar bolalarni qiziqtirishga harakat qiladi, ularga harakatlar naqshini ko'rsatadi, ularga signal bo'yicha harakat qilishni, oddiy qoidalarga bo'ysunishni o'rgatadi.

O'qituvchi o'yinda bosh rollarni o'zi bajaradi, uni hissiy va obrazli bajaradi. Turli atributlar o'yinni jonlantiradi: hayvonlar tasvirlari bilan medalyonlar, qalpoqchalar, "ajoyib" uylar. Ularning yordami bilan bolalar tasvirga osongina kirishadi, qahramonga taqlid qilishadi. Bolalar matnli o'yinlarga juda qiziqishadi. So'zlar o'yin mazmunini ochib beradi, bolaga uning qoidalarini bajarishga yordam beradi. O'yin mashqlari (biz oqimdan sakrab o'tamiz, to'pni uyga tashlaymiz) bolalarga ular uchun qiyin bo'lgan ba'zi harakatlar turlarini (otish, sakrash va hokazo) o'zlashtirish imkoniyatini beradi. Bu erda bilvosita usullar bilan bir qatorda to'g'ridan-to'g'ri o'qitish usullari qo'llaniladi [5,6,7].

O'qituvchi mashqni ko'rsatadi, uning bajarilishini nazorat qiladi, agar kerak bo'lsa, uni yana takrorlashni taklif qiladi, bolalarni sa'y-harakatlari uchun rag'batlantiradi. Ikkinchi yosh guruhda ochiq o'yinlar oddiy syujet va oddiy qoidalar bilan ajralib turadi, ammo ularga kiritilgan harakatlar yanada xilma-xil bo'ladi (kubga ko'tarilish, sakrash va o'yinchog'ini olish va boshqalar). Bolalarni o'ynashga o'rgatish kerak. O'yinning borishiga ta'sir qiluvchi muhim moment - bu o'qituvchining tushuntirishi. U bolalarga hissiy, ekspressiv tarzda beriladi, majoziy syujet hikoyasidan foydalaniladi, bu bolaning o'ynoqi tasvirga yaxshiroq aylanishiga yordam beradi.

O'yin harakatlarining mazmuni bolalar uchun tushunarli bo'lishi muhimdir. Bu ularning motor faolligini oshiradi. Xuddi shu o'yin 2-3 marta o'zgarishsiz takrorlanadi, keyin unga yangi qoidalar va yangi harakatlar kiritiladi, o'tkazish shartlari o'zgartiriladi. Tanish o'yinning o'zgaruvchan mazmuni uning tarbiyaviy ahamiyatini oshiradi. Astasekin o'qituvchi bolalarni o'yinda mas'uliyatli rollarni o'ynashga o'rgatadi. Rol tayinlashda u buyruqni bajarishga harakat qiladi. Bolalar o'yin mashqini bajarayotganda, o'qituvchi buni tushuntiradi va ko'rsatadi, ko'pchilik uchun qiyinchilik tug'diradigan daqiqalarga to'xtalib o'tadi. Bu yoshda bola o'yin mashqini faqat umumiy ma'noda takrorlashi mumkin. O'rta

maktabgacha yoshdagi o'yinlarning ko'pchiligida harakatlarning mazmunini va o'yinchilar o'rtasidagi munosabatlarning xarakterini aniqlaydigan batafsil syujetlar mavjud. Qahramonlarning harakatlari haqiqatga mos keladigan o'yinlar muhim o'rinni egallaydi. Syujetli mobil o'yinni o'tkazar ekan, o'qituvchi bolalarga uning nomini aytadi, o'yin qoidalarini ta'kidlab, mazmunini belgilaydi, har bir qahramonning harakatlarining ma'nosi va xususiyatlarini ta'kidlaydi, o'yinchilarga qiyinchilik tug'diradigan harakatlarni ko'rsatadi. Bolalar o'yin shartlarini tushunishlariga, uning motor mazmuni haqida yaxshi tasavvurga ega bo'lishlariga ishonch hosil qilish muhimdir. Keyin o'qituvchi o'yinchilar o'rtasida rollarni taqsimlaydi. Rahbarning roli birinchi navbatda uni eng oladigan faol, baquvvat bolaga, keyin esa guruhning barcha boshqa bolalariga ishonib topshiriladi. Asosiy rol uchun bolani tanlash o'qituvchisi tomonidan turtki bo'ladi. O'yinda kattalar barcha o'yinchilar bilan teng ravishda harakat qiladi, harakatlarni to'g'ri bajarish bo'yicha ko'rsatmalar beradi, bolalarning motor harakatlarini baholaydi va jismoniy faoliyatni tartibga soladi. Tanish o'yin takrorlanganda uning variantlari yaratiladi: bolalar tomonidan bajariladigan harakatlar o'zgaradi, o'zini o'zi boshqarishni talab qiladigan qoidalar yoqiladi, o'yinchilarni tashkil etish shakli o'zgartiriladi. O'yin mashqlarida ma'lum bir natijaga erishish uchun sharoitlar yaratiladi.

### **MUHOKAMA VA NATIJALAR.**

Natijalarni muhokama qilishda bolalar ishtirok etadilar. Bu ularni o'z harakatlarini tahlil qilishga o'rgatadi. O'yin takrorlanganda, maktabgacha yoshdagi bolalar mustaqil ravishda uning variantlarini yaratishni o'rganadilar: ular yangi syujetlar, yanada murakkab o'yin vazifalari va qoidalarini o'ylab topadilar, turli xil harakatlar kombinatsiyasini yaratadilar. Kattaroq maktabgacha yoshda estafeta o'yinlari keng qo'llaniladi. Estafeta o'yinlarida ishtirok etish uchun ishtirokchilar soniga teng ikki yoki uchta jamoa tuziladi.

### **XULOSA.**

Harakatli o'yinlarda bolaning shaxsiy rivojlanishi uchun katta imkoniyatlar mavjud. Maqsadli pedagogik ta'sirga ega ochiq o'yinlar, vosita qobiliyatlarini

tarbiyalash bilan bir qatorda o'zini namoyon qilish mustaqillik, ijodkorlik, o'zini o'zi tasdiqlash qobiliyatini rivojlantirishni rag'batlantiradi. Birgalikda o'yin faoliyati keyingi hayotda ko'pincha barqaror bo'lib chiqadigan va ko'pincha shaxsning umumiy yo'nalishini oldindan belgilab beradigan qiymat yo'nalishlariga dastlabki yo'nalish beradi. Mobil o'yinlarning, umuman o'yinlarning paydo bo'lishi uzoq o'tmishda ildiz otgan. Tarixan har bir xalq o'ziga xos milliy o'yinlarini jamlagan. Ular o'yinchilarning butun guruhlarini faol vosita faoliyatiga jalb qildilar. Qoida tariqasida ko'chada olib borildilar, buning natijasida ular davanishning muhim vositasiga aylandi Maktabgacha yoshdagi bolalarning jismoniy tarbiya amaliyotida sport mashqlari muhim o'rin tutadi. Jismoniy mashqlari tananing asosiy mushak guruhlarini, suyaklar, nafas olish tizimlarining rivojlanishiga hissa qo'shadi, metabolizmni oshiradi, umumiy jismoniy tayyorgarlik darajasini oshiradi. Jismoniy mashqlari va harakatli o'yinlar bolalarda kuchli irodali ko'nikmalar, yorqin hissiy tajribalarning namoyon bo'lishiga yordam beradi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.**

1. Ruzmatovich U. S. et al. INCREASING THE ACTIVITY OF SCHOOL-AGED CHILDREN //World Bulletin of Social Sciences. – 2022. – T. 8. – C. 49-51.
2. Shahbazova G. Physical Culture Of Preschool Children //Journal of Academic Leadership. – 2022. – T. 21. – №. 1.
3. Shahbazova G., Alisher U. THE IMPORTANCE OF WATER HARDENING OF PRESCHOOL CHILDREN //INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876. – 2022. – T. 16. – №. 3. – C. 41-45.
4. Shahbazova G. General hardening of children //INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876. – 2022. – T. 16. – №. 3. – C. 46-50
5. Sanjarbek U., Yokutkhon K., Olimakhon K. MODERN PEDAGOGICAL AND INFORMATION-COMMUNICATION TEACHING A FOREIGN LANGUAGE

USING TECHNOLOGY //INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN  
COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793  
Impact Factor: 6.876. – 2022. – T. 16. – №. 5. – C. 103-108.

6. Ruzmatovich U. S. et al. PROCESSES OF ORGANIZATION OF  
TECHNICAL, TACTICAL AND PHYSICAL PREPARATION IN NATIONAL  
WRESTLING TRAINING //INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN  
COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793  
Impact Factor: 6.876. – 2022. – T. 16. – №. 3. – C. 65-68.